

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

Son 6 Jild 4

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ**

№ 6 (4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холикулов Ахмаджон Боймаҳамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Хожаев Азизхон Саидалоҳонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакаров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулув Жамолиддиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудири;

Носирходжаева Гулнора Абдукаххаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилевич – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуротовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат ҳаёти ва ҳуқуқ университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Ҳашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Каюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибраҳимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбаҳор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психология кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Караматдиновна – психология фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

Науризбаева Нуржамал Қудайбергенова

TURKISTONDA OILA VA NIKOH MUNOSABATLARINING O'ZIGA XOS JIHATLARI VA ROSSIYA
IMPERIYASI BOSQINIDAN KEYIN MINTAQADA YUZ BERGAN DEMOGRAFIK
JARAYONLAR 14-22

Ortiqov Yosin Abdulboqiyevich

DUNGANSHUNOSLIK TADQIQOTLARI TARIXSHUNOSLIGI (1990-2023) 23-34

Бобожонова Феруза Хаятовна

СОВЕТ ҲОКИМИЯТИ ДАВРИДА ҚУЙИ ВА ЎРТА ЗАРАФШОН ВОҲАСИДА ТАЪЛИМ
ТИЗИМИ 35-40

Halimov Tal'at

XX ASRNING 20-30 YILLARIDAGI QULOQLASHTIRISH SIYOSATI VA UNING
SALBIY OQIBATLARI (BUXORO VILOYATI MISOLIDA) 41-45

Ilhomov Ziyovutdin Adxamovich, Shukurov Rustam Jo'raqulovich

ALEKSANDR BEKOVICH-CHERKASSKIY EKSPEDITSIYASINING BA'ZI TAFSILOTLARI:
EKSPEDITSIYANING BOSHLANISHI 46-54

Tilavova Shahnoza Salohitdinovna

MA'RIFATPARVARLARNING MATONATLI AYOLI XAYRINISO MAJIDXONOVA (1905-1937)
HAYOTI VA FAOLIYATIGA CHIZGILAR 55-59

Жайнаров Обиджон Ҳамид ўғли

XX АСР 20-ЙИЛЛАРИДА ЎЗБЕКИСТОНДА АДВОКАТУРА ТИЗИМИДАГИ ЎЗГАРИШЛАР
(ФАРҒОНА ВИЛОЯТИ МИСОЛИДА) 60-64

Toshpo'latov Mamadali Zaynidin o'g'li

NUROTA TUMANI YOSHLARINI QO'LLAB-QUVVATLASH YUZASIDAN AMALGA OSHIRILGAN
CHORA-TADBIRLARNING TARIXIY TAHLILI (2017-2024) 65-73

Umarov Baxtishod

SOMONIYLAR DAVRIDA BUXORODA ILM-FAN RIVOJI (TARIX VA TIBBIYOT MISOLIDA) .. 74-79

Ўўлдошев Салимжон Валиевич

ИНТЕГРАЦИЯЛАШУВ ЖАРАЁНЛАРИ ВА ХАЛҚ ЎЙИНЛАРИ 80-85

Askarov Azimjon Odiljon o'g'li

O'RTA OSIYODAGI ANGLIYA-ROSSIYA RAQOBATINING TARIXIY KONTEKSTI
VA KATTA O'YIN SIYOSATINING VUJUDGA KELISHI 86-91

Eshchanov Hurmat Matnazarovich

O'ZBEKISTON HUDUDI BRONZA DAVRIDA TOPOGRAFIK XUSUSIYATLARNI ETNIK
JARAYONLARI KARTOGRAFIYASI..... 92-95

Azamatova Gulmira Bayirbekovna

O'ZEKISTONDA AHOLI MIGRATSIYASI VA UNGA TA'SIR ETGAN IJTIMOIIYIQTISODIY

OMILLAR	96-100
<i>Raimov Mamasoat Safar o'g'li</i> ESKI TERMIZ HAQIDA TARIXIY MA'LUMOTLAR	101-105
<i>Usmanov Jahongir Xo'jaqulovich</i> MARKAZIY OSIYO TARIXSHUNOSLIGIDA ILK ILMIY QARASHLARNING SHAKLLANISHI	106-109
<i>Usmanova Inobat Ibragimovna</i> PROCESSES OF GEOGRAPHICAL LOCATION OF THE IRON AGE POPULATION OF UZBEKISTAN	110-115
<i>Bekmirzayev Islomjon Ibrohim o'g'li</i> O'RTA G'OVASOY HUDUDI QADIMGI DAVR AHOLI TURAR-JOYLARI XUSUSIDA AYRIM MULOHAZALAR	116-120
<i>Gadoyev Dadaxon Xayrulloevich</i> BUXORDAGI "MASJIDI BALAND" MASJIDI QURILISHI VA TARIXI	121-125
<i>Rajabova Sabohat Bobirovna</i> IQTISODIY HAYOTDA TADBIRKOR AYOLLARNING TUTGAN O'RNI (SURXONDARYO VILOYATI MISOLIDA)	126-132
<i>Aloxunov Alisher Ahmadjonovich</i> ARXELOGIYADA GEOGRAFIK AXBOROT TIZIMLARIDAN FOYDALANISHNING ASOSIY IMKONIYATLARI XUSUSIDA	133-138
<i>Sharopov Saidusmon Saidaxmadovich</i> XIX ASR OXIRI VA XX ASR BOSHLARIDA BUXORO AMIRLIGINING JANUBISHARQIY HUDUDI SHAHARLARI, XUSUSAN QARSHI, SHAHRISABZ VA KITOB SHAHARLARINI RUS TARIXCHILARI ASARLARIDA YORITILISHI	139-144
<i>Axmedova Gulchehra O'skinovna</i> SHEROBOD VOHASI NOMODDIY MADANIYATI DURDONALARI	145-149
<i>Abduraximov Husniddin</i> O'ZBEKISTON VA AVSTRIYA RESPUBLIKASI O'RTASIDA INVESTITSIYAVIY, HUQUQIY HAMDA ILM-FAN SOHASIDA HAMKORLIKNING MUSTAHKAMLANISHI	150-158
<i>Turopova Mohidil Turdiyevna</i> O'ZBEKISTON JUNUBIY HUDUDLARI TOPONIMIKASINING TABIAT BILAN BOG'LIQLIGI VA URF-ODATLARINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	159-163
<i>Annayeva Zarifa Musurmonqulovna</i> EKOLOGIK HOLATNI BARQARORLASHTIRISHNING ASOSIY YO'NALISHLARI	164-168
<i>Ahmadov Xurshid San'atovich</i> "CHIG'ATOY IMLOSI" VA MILLIY ZIYOLILAR	169-175
<i>Axmadova Nafisa Axmad qizi</i> O'ZBEKISTON VA GERMANIYA MADANIY ALOQALARINING RIVOJLANISHI	176-179

Жумаева Шоҳида Чориевна

МУСТАҚИЛЛИК ДАВРИДА ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИНИНГ РИВОЖЛАНИШИ 180-186

Elmuratova Umida Farxadovna

TA'LIM IMKONIYATLARINI KENGAYTIRISHNING GENDER TENGLIGINI TA'MINLASHGA

TA'SIRI 187-191

Nazarov Otabek Muzrobovich

XX ASRNING 80-YILLARI QATAG'ONLIK SIYOSATINING SURXONDARYODAGI IJTIMOY-

IQTISODIY JARAYONLARGA TA'SIRI 192-197

Kupaysinov Ismoyiljon Ahmadjanovich

1950-1990 YILLARDA ANDIJON OBLASTI JAMOAT TRANSPORTI FAOLIYATI VA UNDAGI

AYRIM MUAOMMOLARNI MATBUOTDA YORITISHI ("KOMMUNIST" GAZETASI

MATERIALLARI MISOLIDA) 198-202

Oripova Laylo Zafarovna

O'ZBEKISTON YOZUVCHILAR UYUSHMASI FAOLIYATI TARIXIGA NAZAR 203-207

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

Magsud Azad Guliyev

OZARBAYJONDA YASHIL ENERGIYAGA O'TISH: SO'ROQ NATIJALARINI TAHLIL

QILISH 208-214

Глазова Марина Викторовна

ВКЛАД «ЗЕЛЕНОВОГО» УЧЁТА В ФИНАНСОВОМ МЕНЕДЖМЕНТЕ В УСТОЙЧИВОЕ

РАЗВИТИЕ КОМПАНИЙ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ ОТРАСЛИ В УЗБЕКИСТАНЕ:

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ 215-231

Oramov Jaxongir Jurayevich

RAQAMLI INNOVATSIYALAR DAVRIDA MOLIYAVIY BARQARORLIKNI BAHOLASHDA

EKONOMETRIK MODELLAR 232-238

Шадиева Дилдора Хамидовна

БАНК СОҲАСИГА РАҚАМЛАШТИРИШ ЖАРАЁНЛАРИНИНГ ТАЪСИР 239-243

Umronov Eldorbek Sodirovich

TURISTIK KORXONALARDA TADBIRKORLIK FAOLIYATI RAQOBATBARDOSHLIGINI

BAHOLASH 244-255

Sattarov Umirzoq Normengovich

MINTAQANI BARQAROR RIVOJLANTIRISHDA TRANSFORMATSIYALASH JARAYONI... 256-262

Хамдамов Шавкат Комилович

СОЦИАЛЬНАЯ ЗАЩИТА И БОРЬБА С БЕДНОСТЬЮ: СТРАТЕГИИ ФИНАНСИРОВАНИЯ В

УЗБЕКИСТАНЕ 263-267

Хайитов Жамшид Холвоевич

ИҚТИСОДИЁТДА ОБОДОНЛАШТИРИШ ХИЗМАТЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ – ДАВР

ТАЛАБИ 268-272

Xurramov Azamat Fayzullayevich

BOZOR IQTISODIYOTI SHAROITIDA UY XO'JALIGI SEKTORINING O'RNI VA

ANAMIYATI 273-278

Алимханова Нигора Алимхановна

ТОВАР-МОДДИЙ ЗАХИРАЛАР АУДИТИДА ТАҲЛИЛИЙ АМАЛЛАРНИ ҚЎЛАШ 279-287

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Jumayev Oybek Maratovich

О'ЗБЕКИСТОНДА КАМБАГ'АЛЛИКНИ ҚИСҚАРТИРИШ ДИНАМИКАСИНИНГ ИЖТИМОИЙ-СИЙOSIY
ИНАТЛАРИ 288-296

Наврўзова Гулчеҳра Нигматовна

ХОЖА АҲРОР ТАЪЛИМОТИДА ИНСОНИЙ ҲАҚИҚАТ МАСАЛАСИ 297-302

Хайридинов Аббосхон Анварович

ҒАРБ МАДАНИЯТИНИ ОММАЛАШИШИГА ИЧКИ ОМИЛЛАР ТАЪСИРИ 303-311

Мухамеджанова Лалихон

АХЛОҚНИНГ ЖАМИЯТДАГИ ТРАНСФОРМАЦИОН ВА БАРҚАРОРЛАШТИРУВЧИ
ФУНКЦИЯЛАРИ 312-317

To'yeva Muhayyo Shuhrat qizi

О'ЗБЕКИСТОН RESPUBLIKASINING YANGILANISH JARAYONIDA XOTINQIZLAR INNOVATSION
TAFAKKURINI OSHIRISH VA FAOLLASHUVI BORASIDAGI SIYOSATI:UMUMNAZARIY
TAHLILLAR..... 318-322

Ro'zimurodov Siroj Madatovich

OILANING IJTIMOY-IQTISODIY MUNOSABATLARNI SHAKLLANTIRISHDA MA'NAVIY-
AXLOQIY TARBIYANING TA'SIRI 323-326

Ravshanov Ulug'bek Rahbarovich

AXBOROT GLOBALLASHUVI SHAROITIDA YOSHLARDA MILLIY O'ZLIKNI TARBIYALASH
MASALALARI 327-332

Allayarova Marxabo Mavlanovna

SHAXS BADIY IJODINI SHAKLLANTIRISHNING ESTETIK MUAMMOLARI VA
MA'NAVIYAT 333-337

Хашимов Шерахон Жўрахонович

ЎЗБЕКИСТОН ХАЛҚАРО ИМИДЖИНИНГ ЮКСАЛИШИДА ТИББИЁТ ТУРИЗМИНИНГ
ТУТГАН ЎРНИ..... 338-342

Soatov Rasul Muxitdinovich

BOBORAHIM MASHRAV HAYOTI VA IJODIDA TASAVVUFGA DOIR QARASHLAR
TAHLILI 343-348

Ashurov Navfal Burxonjon o'g'li

MOVAROUNNAHR MIQYOSIDA NASAF SHAHRINING ILMIY-MADANIY ASOSLARI349-352

Ўразалиева Гулшада Бекнўлатовна

ГЕНДЕР ТЕНГЛИКНИ ТАЪМИНЛАШ - ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОН СТРАТЕГИЯСИНИНГ УСТУВОР
ЙЎНАЛИШИ 353-358

Xudaynazarov Samad Xudayberdiyevich, Turgunov Azim Turgunovich

JAMIYATNING MA'NAVIY - IJTIMOY RIVOJLANISHIDA O'ZBEK XALQI MILLIY
QADRIYATLARINING O'RNI 359-364

Suvanov Ilhom Abdixalilovich

AXBOROT-MAFKURAVIY TAHDIDLARGA QARSHI KURASHDA MILLATLARARO TOTUVLIK VA DINIY BAG'RIKENGLIKNI TA'MINLASHNING AHAMIYATI 365-371

Axmedova Dilrabo Sa'dullayevna

SHARQ ALLOMALARI ASARLARIDA OILA VA TARBIYA MASALALARI 372-376

Kayumova Aziza Toshmuradovna

IBN XALDUNNING JAMIYAT VA IJTIMOYIY TARAQQIYOT TO'G'RISIDAGI QARASHLARI 377-381

G'ulomov Obid G'ayratovich

YOSHLAR MA'NAVIY KAMOLOTIGA TA'SIR ETUVCHI IJTIMOYIY-MADANIY OMILLARNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI 382-385

Панжиев Сухроб

ГЛОБАЛЛАШУВ ВА ҒОЯВИЙ ТАҲДИДЛАР ДАВРИДА ҲАҚИҚАТ ТУШУНЧАСИНИНГ АҲАМИЯТИ 386-391

Matnazarova Muhayyo Axmetjanovna, Azimova Charos Azamatovna

"ETNOS", "MILLAT" TUSHUNCHALARINING MAZMUN-MOHİYATI VA ULARNING ILMIY-NAZARIY TAHLILI 392-398

Amanov Alisher Kaxramonovich

VAQTNI ILMIY JIHATDAN TAHLIL QILISH HAMDA UNI FALSAFIY VA MADANIY NUQTAI NAZARDAN O'RGANISH 399-404

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

Пайзибаева Мадинахон Собиржон қизи

БРИТАНИЯ ХАЛҚ ЭРТАКЛАРИНИНГ ШАКЛЛАНИШИДА КЕЛЬТ МИФОЛОГИЯСИНИНГ ТАЪСИРИ ВА ЎРНИ 405-409

Tevosyan Gayane Arturovna

O'ZBEK VA RUS TILI GRAMMATIKASINING QIYOSIY TIPOLOGIYASI 410-417

Boynazarov Islom Abduxalimovich

INGLIZ TILIDAGI FALSAFIY TERMINLARDA SINONIMIYA HODISASI 418-421

Bahriddinova Yulduzxon Bahriddin qizi

INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI BOTANIK TERMINLARNING NOMINATIV TAHLILI VA BINAR NOMLANISHI 422-426

Javliyev Mansurbek Odil o'g'li

KONSEPT TUSHUNCHASINING HOZIRGI ZAMON LINGVISTIKASIDA TUTGAN O'RNI VA AHAMIYATI 427-431

Ruziyev Xusniddin Baxritdinovich

PARALLEL KORPUSLARDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI 432-436

Rahimova Shahnoza Palvannozirovna

INGLIZ TILIDAGI IBORALARNI O'RGANISHDA TARJIMA MUAMMOLARI 437-442

Muhamadiyev Timur Urazovich

INGLIZ TILIDAGI OAVDA OMMAVIYLASHMAGAN IBORALARDAN FOYDALANISH 443-446

<i>Панжиева Насиба Нармахматовна</i> ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ СЕМАНТИЧЕСКОГО ПОЛЯ	447-451
<i>Умирова Дилфуза Суюновна, Асадов Шухрат</i> ОБРАЗОВАНИЕ ЯВЛЯЕТСЯ НЕОТЪЕМЛЕМОЙ И НЕПРЕРЫВНОЙ ЧАСТЬЮ ПРАВ И ИНТЕРЕСОВ ЧЕЛОВЕКА	452-456
<i>Ибрагимова Мохира Муратовна</i> ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ ПСИХОЛОГИЗМ И ЕГО ФУНКЦИИ В ТВОРЧЕСТВЕ ВИРДЖИНИИ ВУЛЬФ	457-464
<i>Тойчиева Насибахон Суранбаевна, Ткебучава Ирина Георгиевна, Темирова Шоира Гайбуллаевна</i> АКТУАЛЬНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ В ИЗУЧЕНИИ ИСТОРИИ ЛИНГВИСТИКИ	465-477
<i>Nurimova Diyora</i> LIRIK DISKURS VA UNING MOHIYATI	478-482
<i>Axmadjonova Mohinur Iqboljon qizi</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILIDA NUTQ AKTLARINING SEMANTIK TUZILISH TAHLILI	483-491
<i>Jumanazarov Shukurali Tashmamatovich</i> KORPUS TUZISH TEXNOLOGIYASI.....	492-495
<i>Samadova Oydin Ilxomjon qizi</i> FRAZELOGIK BIRLIK TUSHUNCHASI HAMDA UNING QO'LLANILISHI	496-500
<i>Xamrayeva Rano Rajabovna</i> XX ASR INGLIZ ILMIY FANTASTIKASINI TARJIMA QILISH XUSUSIYATLARI	501-505
<i>Ermatov Ixtiyor, Mamatqulov Azizbek</i> A.HOJIYEVNING TERMINOLOGIK LUG'ATLARI XUSUSIDA	506-510
<i>Muxtorova Moxlaroyim</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA TANBEH BERISHNI BILDIRUVCHI BIRLIKLARNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	511-517
<i>Abdullayeva Nilufar Ramazonovna, Aliqulova Rohila</i> O'SIMLIK NOMLARI BILAN BOG'LIQ TARBIYAGA OID MAQOL VA MATALLARNING CHOQ'ISHTIRMA TAHLILI	518-521
<i>Носирова Мубина Олимовна</i> СПЕЦИФИКА ОТРАЖЕНИЯ АНТРОПОЦЕНТРИЧЕСКИХ ПОСЛОВИЦ В СЛОВАРЯХ РАЗНОСИСТЕМНЫХ ЯЗЫКОВ	522-528
<i>Xasanov Zafar Baxtiyorovich</i> ZAMONAVIY TILSHUNOSLIKDA SPORT ATAMALARINI O'RGANISHNING NAZARIY ASOSLARI	529-534
<i>Рахматов Бекзод Уктам угли</i> СОЦИАЛЬНО-ЛИНГВИСТИЧЕСКАЯ РЕПРЕЗЕНТАЦИЯ ПОНЯТИЯ «УЧИТЕЛЬ»	535-539

Yaxyoyev Fayzullo muhammadsoli o'g'li

XX ASRNING IKKINCHI YARMIDA ALISHER NAVOIY LIRIKASIGA DOIR MATNSHUNOSLIK
BILAN BOG'LIQ TALQINLAR..... 540-546

Otajonova Dildor Baxtiyarovna

KORPUS TURLARINING LINGVISTIKA SOHASINI TARAQQIY ETTIRISHDAGI
AHAMIYATI 547-551

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович

МАЪНАВИЙ ЗИЁН КОМПЕНСАЦИЯСИ МИҚДОРИНИ АНИҚЛАШНИНГ НАЗАРИЙ ВА
АМАЛИЙ MASALALARI 552-559

Fayzullayev Aslbek Ulug'bek o'g'li

MULKNI QASDDAN NOBUD QILISH YOKI UNGA ZARAR YETKAZISH UCHUN JINOIY
JAVOBGARLIKNI TAKOMILLASHTIRISHNING AYRIM MASALALARI 560-564

Элмуродов Хусан Элмуродович

МЕҲНАТНИ МУҲОФАЗА ҚИЛИШ СОҲАСИДА ЎҚУВДАН ҲАМДА БИЛИМ ВА
КЎНИКМАЛАРИ ТЕКШИРУВДАН ЎТМАГАНДА ИШДАН ЧЕТЛАШТИРИШ..... 565-572

Аслонова Лайло Олимовна

ИЛМИЙ ХОДИМЛАР ҲУҚУҚИЙ МАҚОМИНИ БЕЛГИЛАШНИНГ АЙРИМ
MASALALARI 573-583

Файзиева Гулрух Мухаммади кизи

НЕКОТОРЫЕ ПОНЯТИЯ В СФЕРЕ ГАРАНТИИ ПРАВО НЕПРИКОСНОВЕННОСТИ
ЖИЛИЩА 584-588

Ибрагимова Сабина Эркиновна

К ВОПРОСУ О СОВЕРШЕНСТВОВАНИИ НАЦИОНАЛЬНЫХ МЕХАНИЗМОВ В СФЕРЕ
ДОСУДЕБНОГО УГОЛОВНОГО ПРОИЗВОДСТВА В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН..... 589-593

Tosheva Maftuna Anvar qizi

AXLOQQA QARSHI JINOYATLARNING JINOYAT-HUQUQIY JIHATLARI 594-600

Халилов Дониёр Нортажиевич

КОНСТИТУЦИОННОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ ПРАВ И
СВОБОД В СОЦИАЛЬНОМ ГОСУДАРСТВЕ 601-607

Файзуллаева Нигорахон Равшановна

МЕЖДУНАРОДНЫЕ ДОГОВОРА В СИСТЕМЕ МЕЖДУНАРОДНОГО
КУЛЬТУРНОГО ПРАВА 608-618

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

Saydillayeva Mehrinaz Bahodir qizi

OLIY TA'LIM TIZIMIDA TA'LIM DASTURLARINI LOYIHALASHTIRISH ASOSIDA PEDAGOGIK
TA'LIM METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH ASOSLARI 619-626

Ubaydullaeva Jamila Hurramovna

DARS TURLARI VA DARSNI REJALASHTIRISHGA NISBATAN YONDOSHUVLAR 627-631

<i>Ro'ziyeva Nazira Yodgorovna, Panjiev O'g'ilshod Baxodir qizi, Jo'raev Baxodir Norbo'tayevich</i> O'QUVCHILARGA TABIATNI ASRASH VA EZOZLASHNI "YASHIL MAKON" MILLIY TEKNOLOGIYA LOYIHASI ASOSIDA AMALIY ANJUMANLAR ORQALI OLIB BORISH	632-640
<i>Юлдошев Рустам Дилшод угли</i> РОЛЬ ПРАГМАТИЧЕСКИХ КОМПЕТЕНЦИЙ В ИЗУЧЕНИИ ЯЗЫКА И КОММУНИКАТИВНОМ ПРОЦЕССЕ	641-645
<i>Razzakov Baxrom Abdug'afurovich</i> BO'LAJAK MUHANDISLAR UCHUN OG'ZAKI MULOQOT KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH: INGLIZ TILI DARSLARIDA TRANSPORT TERMINOLOGIYASINI O'RGANISHGA MISOLIDA.....	646-650
<i>Salimova Shahlo Sayfulloyevna</i> TA'LIM TIZIMIDA XAVFSIZ MUHITNI YARATISH MUAMMO VA ISTIQBOLLARI	651-656
<i>Kuchkarova Arofathon</i> MATEMATIKA DARSLARIDA INNOVATSION TEKNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH (GEOGEBRA DASTURI MISOLIDA)	657-661
<i>Radjabova Gulnoza Giyosiddinovna</i> YOZISH BO'YICHA KO'RSATMALARNI TAKOMILLASHTIRISHDA ZAMONAVIY AMERIKA INGLIZ TILI KORPUSINING (COCA) ROLI	662-669
<i>Sharifov Muxriddin Kamoladdin o'g'li</i> PROFESSIONAL TA'LIM MUASSASALARIDA MAXSUS FANLARNI O'QITISH ISTIQBOLLARI	670-675
<i>Saidova Surayyo Yarqulovna</i> NOFILOLOGIK TA'LIM YO'NALISHI TALABALARI O'QISH KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHDA SOHAVIY MATNLAR XUSUSIYATLARI VA MATN TANLASH TAMOYILLARI	676-686
<i>Djalolov Furqat Fattohovich</i> UMUMIY O'RTA TA'LIM MAKTABLARIDA INGLIZ TILI TA'LIM SAMARADORLIGINI OSHIRISH VA SIFATINI YAXSHILASH YO'LLARI	687-691
<i>Niyazova Minara Baxramovna</i> TEKNIKA OLIY O'QUV YURTLARIDA TALABALARNI FRANSUZ TILIGA QIZIQTIRISHNING O'ZIGA XOS JIHATLARI.....	692-697
<i>Amrillayev Husniddin Ashrab o'g'li</i> OLIY TA'LIMDA VIRTUAL LABORATORIYALARDAN O'QUV JARAYONIDA FOYDALANISHNING PEDAGOGIK JIHATLARI	698-702
<i>Boboyeva Zarifa Jahonqulovna</i> SPORT TAYYORGARLIK JARAYONLARINING ADAPTIV MEXANIZMLARI.....	703-708
<i>O'rozov Shahobiddin Ziyadullayevich</i> AMIR TEMUR VA TEMURIYLAR DAVRIDA DAVLATNI BOSHQARISH TAMOIYILLARI.....	709-713
<i>Muxtshamova Parvina Zahitovna</i> ESL DARSLARIDA HAQIQIY MATERIALLARDAN FOYDALANISH	714-716

13.00.00-PEDAGOGIKA FANLARI – PEAGOGICAL SCIENCES

Received: 20 May 2024

Accepted: 30 May 2024

Published: 19 June 2024

Article / Original Paper

FUNDAMENTALS OF IMPROVING THE METHODOLOGY OF PEDAGOGICAL EDUCATION BASED ON THE DESIGN OF EDUCATIONAL PROGRAMS IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM

Saydillayeva Mehrinaz Bahodir qizi

Termiz State Pedagogical Institute, teacher of the Department of Theory of Preschool Education

Abstract. The rapid development of society in all directions leads to a change in educational paradigms, as a result of which the education system, in particular general education goals, is updated in terms of content and quantity. This article examines the development of the pedagogical educational process based on the design of educational programs in the higher education system.

Keywords: process, project, society, educational programs, educational processes, partial programs.

OLIY TA'LIM TIZIMIDA TA'LIM DASTURLARINI LOYIHALASHTIRISH ASOSIDA PEDAGOGIK TA'LIM METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH ASOSLARI

Saydillayeva Mehrinaz Bahodir qizi

Termiz davlat pedagogika instituti, Maktabgacha ta'lim nazariyasi kafedrasi o'qituvchisi

Annotatsiya. Jamiyatning har jabhada tez sur'atlar bilan rivojlanishi ta'lim paradigmalarining o'zgarishiga, buning natijasida esa ta'lim tizimi, xususan, umumiy ta'lim maqsadlarining mazmun va miqdor jihatdan yangilanishiga olib kelmoqda. Ushbu maqolada oliy ta'lim tizimida ta'lim dasturlarini loyihalashtirish asosida pedagogik ta'lim jarayonini rivojlanishi xususida keltirilgan.

Kalit so'zlar: jarayon, loyiha, jamiyat, ta'lim dasturlari, ta'lim jarayonlari, parsial dasturlar.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4I6Y2024N95>

Kirish. Ta'limning barcha bo'g'inlarida umumta'lim, kasbiy va maxsus fanlar o'rtasidagi integrativ bog'liqlikni ta'minlash hamda ta'lim va tarbiya jarayonlarida o'zaro to'ldiruvchanlik xususiyatlarini takomillashtirish orqali ta'lim oluvchining ta'limiy, kasbiy va shaxsiy sifatlarini rivojlantirish, ilmiy dunyoqarashini shakllantirish, ijodiy-kreativ potensialini yuzaga chiqarish kabi vazifalarning muvaffaqiyatli bajarilishi uchun pedagog-kadrlar va mutaxassislarni o'qitishning eng zamonaviy metodlari, yangidan yangi texnologiyalari, takomillashtirilgan metodikalari, shakl va vositalari ishlab chiqilmoqda va o'qitish amaliyotiga pedagogik innovasiyalar o'laroq joriy etilmoqda. Shuningdek, ta'limning barcha bo'g'inlaridagi ta'lim-tarbiya jarayonlari amalga oshiriladigan ta'lim muassasalarida didaktik materiallar hamda innovation texnologiyalardan ta'limning yangi (xususan, maktabgacha ta'lim, o'n bir yillik

ta'limning hamda olti yoshdan etti yoshgacha bo'lgan bolalarni bir yil davomida umumiy o'rta ta'limga tayyorlashning majburiyligi, davlat ta'lim standartlari va davlat ta'lim talablari doirasida ta'lim olishning hamma uchun ochiqligi, o'quv dasturlarini tanlashga doir yondashuvning yagonaligi va tabaqalashtirilganligi, bilimlilik, qobiliyatlilik va iste'dodning rag'batlantirilishi, ta'lim faoliyati sohasidagi ochiqlik va shaffoflik, insonparvarlik, erkinlik, sog'liqni saqlash, uzviylik, uzluksizlik va shu kabi boshqa) tamoyillariga amal qilingan holda foydalanib, ta'lim oluvchi va tarbiyalanuvchi shaxsini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilmoqda.

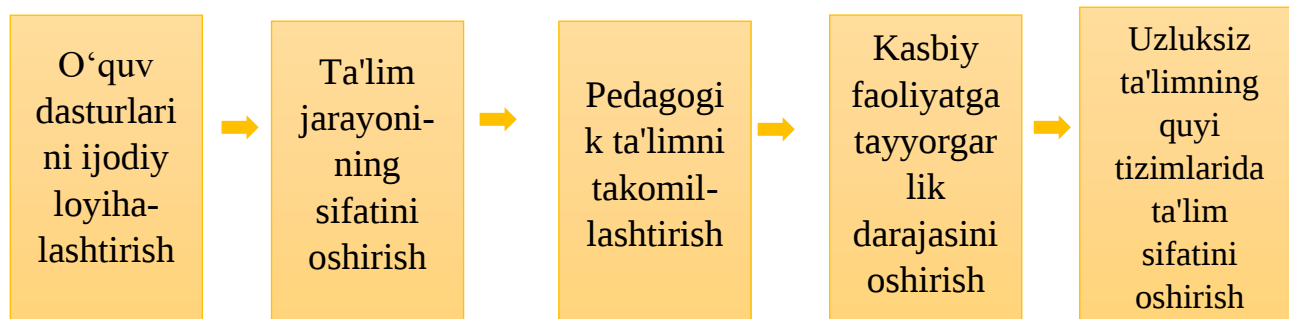
Adabiyotlar tahlili va metodlari. Zamonaviy jamiyat uchun barcha jabhalarda har tomonlama rivojlangan, mantiqiy tafakkurga ega, intellektual salohiyatli, refleksif-tahliliy va ijodiy-kreativ yondashuv joriy eta oladigan, yuksak kasbiy kompetensiyalarga ega bo'lgan shaxslar, mutaxassis-kadrlar talab etiladi. Bu talablarga javob beradigan maqsadlarga erishish uchun o'qitishning an'anaviy shakllari, "bilim berish", "o'quv material bo'yicha maksimum ma'lumot va axborot berish"ga qaratilgan metodlar hamda texnologiyalar to'g'ri ma'noda yaroqsiz bo'lib qoldi.

Pedagogik jarayonlarni takomillashtirishga oid bir qator sharq va g'arb olimlari ilmiy izlanishlar olib borganlar. O'zbek olimlaridan R.X.Djurayev, O'.Q.Tolipov, X.I.Ibragimov, Sh.A.Abdullayeva, I.F.Isayev Ta'lim jarayonini rivojlantirish texnologiyalari haqida ilmiy izlanishlar olib borganlar. Mustaqil davlatlar hamdo'stligi davlatlari olimlaridan П.И. Пидкасистого, Слостенин В.А., Дрозд К. В., Новиков, Д.А, В.А.Поляков, Ю.Н.Галагузова, Ситникова М.И., Дьяченко В.К. kabi olimlar bo'lajak o'qituvchilar va tarbiyachi-pedagoglarni zamonaviy talablar asosida kasbiy faoliyatga tayyorlashga qaratilgan pedagogik ta'limning negizini tashkil etuvchi ta'lim jarayonining sifati va samaradorlik darajasini belgilovchi muhim omillardan biri o'quv dasturi haqida ilmiy izlanishlar olib borganlar. Xorijiy davlatlarda A.Blum, C.Dweeck, M.Gettings, A.Kohn, Radha Mohan, Hutmacher Walo, L.Hetland, E.Winner, S.Veenema, K.M.Sheridan va boshqa tadqiqotchilarning ishlarida tayanch kompetensiyalarni rivojlantirishning metodik ta'minotini yaratish masalalariga oid tadqiqot ishlari amalga oshirilgan.

Natijalar va muhokama. Ta'lim tizimidagi taraqqiyot aynan pedagogik ta'limni rivojlantirishni taqozo etadi va bu vazifani muvaffaqiyatli bajarish uchun uzluksiz ta'limning barcha bo'g'inlaridagi o'quv dasturlarini ilg'or tajribalar, xalqaro standartlar talablariga mos tarzda takomillashtirish lozim bo'ladi. Ya'ni uzluksiz ta'limning quyi tizimlari (maktabgacha ta'lim, boshlang'ich va umumiy o'rta ta'lim, o'rta maxsus kasb-hunar ta'limi) uchun etuk mutaxassis etkazib berish orqaligina ta'lim tizimni tom ma'noda rivojlantirish mumkin. Ta'limning barcha bo'g'inlarida o'qituvchi zarur talablarga javob berishi zarur. Xususan, "A. Avloniy ijodiy izlanish, o'qish va o'qitishning yangi shakli, uslub hamda vositalarini qidirish o'qituvchining eng muhim sifatlaridan biridir, - deb ta'kidlaydi"

Shu o'rinda "ta'lim jarayoni", "pedagogik ta'lim", "o'quv dasturi", "ta'lim dasturi" tushunchalariga berilgan ta'riflarni mufassal o'rganib chiqish va mazkur tushunchalarning tadqiqot ishimiz maqsadlariga muvofiq talqinini qabul qilish zarurati yuzaga chiqadi. Sanab o'tilgan tushunchalar o'rtasida uzviy bog'liqlik mavjud bo'lgani holda, ularning barchasi bo'lajak o'qituvchilar va tarbiyachi-pedagoglarni kasbiy faoliyatga tayyorlash tizimining komponentlari hisoblanadi, ayni vaqtda, o'quv dasturini ijodiy-kreativ yondashuv joriy orqali loyihalash orqali – OTMdagi ta'lim jarayonining mahsuldorligini oshirish, ta'lim jarayonini

rivojlantirish bilan pedagogik ta'limni takomillashtirish va nihoyat yuksak daraja, yuqori sifatli pedagogik ta'limni tashkil etish natijasida bo'lajak o'qituvchilar va tarbiyachi pedagoglarning ijtimoiy buyurtma talablari va xalqaro standartlar me'yorlari asosida tayyorlash vazifasini muvaffaqiyatli bajarish mumkin. Bu jarayonni ko'rgazmali tarzda tasvir etadigan bo'lsak, quyidagi sxemani keltirish mumkin bo'ladi:

1.1-rasm.

Uzluksiz ta'limni takomillashtirishning tarkibiy elementlari o'rtasidagi bog'liqlik.

Ta'lim jarayoni – ta'lim oluvchilarga bilim berish, ularda malaka va ko'nikmalar hosil qilishni o'z ichiga oluvchi pedagogik jarayondir. Mazkur tushunchaning milliy va xorijiy pedagogikada eng ko'p qo'llaniladigan ta'riflari mavjud bo'lib, ularning barchasida o'qituvchi tomonidan ta'lim oluvchilarga bilim berish, ularda ko'nikma va malakalarni maqsadli shakllantirib borishdan iborat uzluksiz va tizimli jarayon ekanligi ta'kidlab o'tiladi. Xususan, "Pedagogik atamalar lug'ati"da biz quyidagi ta'rifni ko'rishimiz mumkin: Pedagogik jarayon – aniq maqsadga yo'naltirilgan, mazmunan boy, tarkibi jihatidan qat'iy shakllangan o'quv vaziyatida o'qituvchi va o'quvchilar orasidagi o'zaro hamkorlik

Yana bir ta'rifda ta'lim jarayonining shaxsni rivojlantirish va uning salohiyatini yuzaga chiqarishga qaratilgan yaxlit o'quv-tarbiya jarayoni ekanligi va bu jarayon ta'lim oluvchilar bilan o'qituvchining hamkorlikdagi faoliyati davomida tashkil etilishi ko'rsatib o'tiladi

Ta'lim jarayoni – ta'lim sub'ektlari o'rtasidagi ta'lim oluvchilarda zarur darajadagi bilim, malaka va ko'nikmalarni shakllantirishga qaratilgan mazmunan boyitilgan va maqsadli tashkil etilgan hamkorlikdagi faoliyatdir. [1].

Ta'lim jarayonining asosiy integrativ xossasi uning yaxlitligidir: ushbu o'rinda "yaxlitlik" deyilganda ta'lim-tarbiyani amalga oshirish bilan bog'liq jarayon ichida kechuvchi hodisalar, vaziyatlar, pedagogik jarayon sub'ektlari o'rtasida kechuvchi munosabatlar o'rtasidagi aloqadorlik va o'zaro muvofiqlashtiruvchanlik tushuniladi.

Yaxlitlik xususiyatiga ega bo'lgan ta'lim jarayoni ichida bilim, malaka, mahorat, ko'nikma va tajribalarni egallashga yo'naltirilgan o'quv-bilish harakatlari, maqsadga erishish usullarini kashf etishga bo'lgan intilishlar, intilish yo'lidagi to'siqlarni bartaraf etish bilan bog'liq izlanishlar, o'zaro ta'sirlashuvchi (hamkorlikdagi) tomonlar (ya'ni o'qituvchi va ta'lim oluvchilar) o'rtasida ta'sir doirasining o'zgarib turishi, yangi bilimlar hosil qilish ehtiyojining tug'ilishi kabi ko'plab hodisalarni kuzatish mumkinki, ularning barchasi bir-biri bilan uzviy bog'liqdir. [2]

Ta'lim jarayonida harakatlantiruvchi kuch sifatida ta'lim oluvchi ehtiyojlari (yoki imkoniyatlari) bilan unga taqdim etiladigan axborot, ma'lumot va bilimlar (umumiy tarzda

o'quv materialining mazmuni) hajmi o'rtasidagi nomuvofiqlikni ko'rsatish mumkin. Bunda ikki holat yuz berishi mumkin:

A) Ta'lim muassasasi, o'qituvchi va jamoatchilik tomonidan qo'yiladigan talablar ta'lim oluvchi imkoniyatlariga to'g'ri kelmasligi mumkin (bu holat mamlakatimiz oliy ta'lim tizimida istisno etiladi, zero, ushbu vaziyat pedagogik jarayonning "sustlashuvi", talaba ehtiyoji doirasida tashkil etilish zaruratiga olib kelgan bo'lur edi).

B) Ta'lim muassasasida dasturi, fanlar bo'yicha o'quv dasturlari asosida taqdim etiladigan bilim, malaka va ko'nikmalar ta'lim oluvchining o'z-o'zini rivojlantirish va o'quv-bilish ehtiyojlariga mos tushmasligi (bunday vaziyat ta'lim jarayonining ikki tomonlama faollik asosida rivojlantirilishi uchun zamin yaratadi). [3]

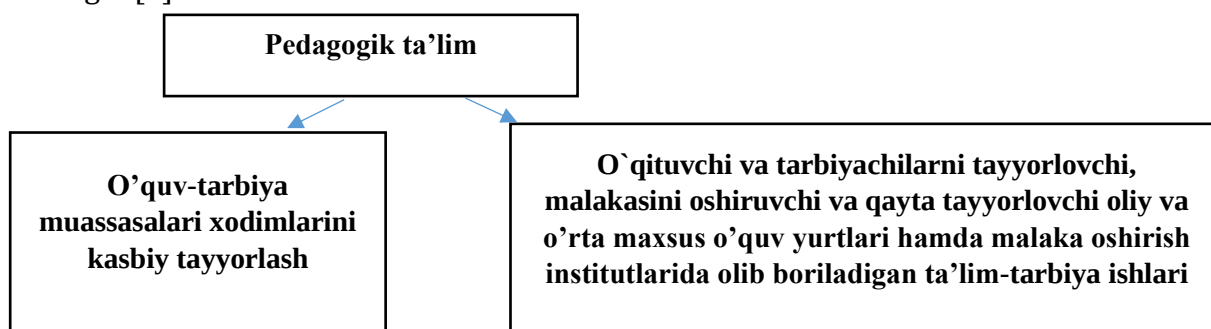
Yaxlit ta'lim jarayonining strukturaviy elementlariga ta'lim maqsadi, ta'limning mazmuni, pedagog va ta'lim oluvchilarning o'zaro bog'liq faoliyati, ikki tomonlama hamkorlikdagi faoliyatning natijalari kabi elementlar kiradi. Zamoviy tamoyillar asosida tashkil etiladigan pedagogik jarayonda o'qituvchi va ta'lim oluvchilar ta'lim jarayoni sub'ektlari darajasiga ko'tariladi, binobarin, mazkur jarayon strukturaviy elementlarining rivojlanganlik darajasi "ikki tomon"ning faolligi bilan belgilanadi.

Ta'lim jarayoni uzluksiz ta'lim tizimidagi ta'lim oluvchilarda bilim, malaka, ko'nikma va ijodiy faoliyat tajribasini shakllantirishga qaratilgan barcha ta'lim muassasalarida tashkil etiladigan ta'lim oluvchi-o'qituvchi hamkorligiga asoslangan faoliyatga nisbatan qo'llaniladi (ya'ni boshlang'ich ta'lim, umumiy o'rta ta'lim, kasb-hunar ta'limi, nopedagogik yo'nalishdagi oliy ta'lim muassasalaridagi shaxs tarbiyasi, kasbga tayyorlash, shaxsni rivojlantirish jarayonlari ham aynan ta'lim jarayonida (yoki pedagogik jarayonda) amalga oshiriladi). Biroq bo'lajak o'qituvchilar va tarbiyachi-pedagoglarni kasbiy tayyorlash faoliyatini amalga oshiruvchi pedagogik yo'nalishlaridagi OTMlar ta'lim jarayoni pedagogik ta'limning strukturaviy elementi o'laroq qaraladi.

Aytish mumkinki, ta'lim jarayoni pedagogik ta'limga nisbatan qamrov, struktura, maqsad, vazifa va bajariladigan funksiyalari nuqtai nazaridan nisbatan torroq jarayondir, ammo shunga qaramay, ta'lim jarayonining sifati pedagogik ta'limning mahsuldorlik darajasini belgilaydi.[4]

(Biz bu masalani tadqiqot ishimizning navbatdagi paragrafida mufassalroq o'rganamiz – muallif). Yuqoridagi mulohazalar orqali bo'lajak o'qituvchilar va tarbiyachi-pedagoglarni kasbiy faoliyatga tayyorlashda ta'lim jarayonini rivojlantirish bilan bir qatorda pedagogik ta'limni ham takomillashtirish muhim ekanligi ko'rsatib beriladi. Xo'sh, pedagogik ta'lim nima?

Mazkur tushunchaga milliy pedagogikamizda oid qomusiy manbalarda quydagicha ta'rif berilgan[5].

Rossiyalik pedagog V.A. Polyakov fikriga ko'ra, pedagogik ta'lim – bu ta'lim-tarbiya jarayonlarini samarali va muvaffaqiyatli tashkil etish uchun zarur bo'ladigan bilim, malaka, ko'nikma va kompetensiyalarni shakllantirishga qaratilgan jarayondir.

Yu.N.Galaguzova talqinidagi ta'rif quyidagi ko'rinishda taklif etiladi: “pedagogik ta'lim – bo'lajak o'qituvchilarga kelgusidagi kasbiy faoliyat uchun zarur bo'ladigan bilim, malaka, ko'nikmalar majmuasini etkazish, ularda kasbiy kompetentlikning tegishli komponentlarini shakllantirish va davomli rivojlantirish jarayonidir” [6].

O'qitish – ta'lim oluvchilarning zarur bilim, malaka, ko'nikmalar va tegishli sifatlarni egallashga qaratilgan faoliyatni tashkil etishdan iborat aniq maqsadga yo'naltirilgan pedagogik jarayon bo'lib, unda ta'lim oluvchi egallashi ko'zda tutilgan bilim, malaka va ko'nikmalarning me'yoriy darajasi qo'yilgan maqsad bilan belgilanadi. O'qitish (ta'lim) faoliyati o'rganilishi (o'zlashtirilishi) ko'zda tutilgan o'quv material miqdori va sifat nuqtai nazaridan qo'yilgan maqsadga har taraflama mos kelganda, jarayon sifatida yakunlangan hisoblanadi. Ta'kidlab o'tish joizki, “o'qitish” tushunchasi pedagogik jarayonda ta'lim oluvchi va o'qituvchi o'rtasida kechadigan axborot uzatish va axborot qabul qilishdan mazmunidagi munosabatlarni bir tomonlama yoritadi.

Zamonaviy ta'limda o'quv dasturlarining variativ, alternativ, eksperimental, mintaqaviy (yoki lokal), asosiy va qo'shimcha, taxminiy, kompleks, parsial va ishchi o'quv dasturlari kabi turlari qo'llaniladi. [7].

Quyida ta'lim amaliyotida qo'llaniladigan o'quv dasturlarining xususiyatlari va alohida xossalari jadval ko'rinishida taqdim etiladi (qarang: 1.1-jadval).

1.1-jadval. Ta'lim amaliyotida qo'llaniladigan asosiy o'quv dasturlari va ularning xossalari

O'quv dasturlarining turlari	Asosiy tavsifi	Xossalari	Maqsadi
Variativ o'quv dasturi	Ta'limning o'zgaruvchanlik sharoitlarida ta'lim va tarbiyaning variativli ekanlik sifatidan kelib chiqiladi va ta'lim oluvchilar (tarbiyalanuvchilar)ga o'z ta'lim (tarbiya) traektoriyalarini tanlash imkoniyatini yaratadi	Iqtidorli va alohida qiziqish doirasiga ega bo'lgan ta'lim oluvchilarni (tarbiyalanuvchilarni) rivojlantirishga mo'ljallanadi	Ta'lim muassasalari va MTTlarda ta'lim-tarbiyani individuallashtirishga xizmat qiladi, Asosiy dasturning muayyan sharoitlarga muvofiqlashtirilishi ni nazarda tutadi
Alternativ (muqobil) o'quv dasturi	Asosan, boshlang'ich va maktabgacha ta'limda qo'llaniladi. Asosiy dasturning o'qituvchi, tarbiyachi-pedagogning metodist bilan hamkorlikda ishlab	Ta'lim va tarbiyada mintaqaga xos bo'lgan qadriyatlarining ustivorligini umummilliy qadriyatlar bilan uyg'unlashtirish	Iqtidorli, layoqatli yoki alohida e'tiborga muhtoj bolalar shaxsini tarbiyalashga qaratiladi va asosiy dasturdagi maqsadlarning soddalashtirishgan

	chiqilgan moslashuvchan ko'rinishi		ko'rinishiga qaratiladi
Eksperimental o'quv dasturi	Tarbiya yoki ta'lim sohasidagi yangi ishlanmalar, innovatsiyalar, takomillashtirilgan metodikalarning samardorlik darajasini amaliy sharoitlarda aniqlashda qo'llaniladi	Tadqiqotchilar, tashabbuskor o'qituvchilar va tarbiyachi-pedagoglar tomonidan ishlab chiqiladi. Ta'lim muassasasi (yoki MTT)ning tashabbusi yoki roziligi bilan ma'lum vaqt kesimida joriy etiladi.	Ta'lim oluvchilar yoki tarbiyalanuvchilarda ma'lum bir sifat, qobiliyat yoki iqtidorni shakllantirishga qaratiladi
Lokal o'quv dasturi	Milliy (asosiy) o'quv dasturining alohida yondashuv talab qiluvchi bolalar shaxsini rivojlantirishga qaratilgan ta'lim muassasalari va MTTlarda qo'llaniladi	Mahalliy sharoitda bolalarning ehtiyojlari va talablaridan kelib chiqqan holda ishlab chiqiladi	Tarbiyaning muayyan mintaq (yoki hudud) uchun muhim bo'lgan alohida elementlarini rivojlantirish orqali shaxsni tarbiyalashga qaratiladi
Asosiy va qo'shimcha o'quv dasturi	Asosan, maktabgacha yoshdagi bolalarni tarbiyalash bo'yicha keng tarqalgan, umume'tirof an'anaviy qarashlar asosida ham, keng tarqalmagan yangi pedagogik nazariyalar va tushunchalar asosida quriladi va davlat dasturiga va ta'lim-tarbiya jarayonini takomillashtirishni nazarda tutadi	Maktabgacha ta'limning mazmun-mundarijasini shakllantirishda hududiy, etnik-madaniy, tarixiy va boshqa xususiyatlar va an'analardan foydalanishga asoslanadi va Badiiy va estetik, etnik-madaniy, madaniy, intellektual, kommunikativ va nutqiy tarbiyaga urg'u beriladi.	Davlat dasturlarida ko'zda tutilgan maqsadlarni mahalliy, mintaqaviy va lokal imkoniyatlar hamda sharoitlardan kelib chiqqan holda rivojlantirishga qaratiladi
Kompleks o'quv dasturi	Asosiy o'quv dasturining barcha jihatlarini qamrab olish bilan bir qatorda bolalarda shaxs sifatida shakllanish uchun zarur bo'lgan barcha sifatlarni rivojlantirish uchun qo'llaniladi.	Asosiy va qo'shimcha o'quv dasturidagi barcha elementlarni umumlashtirishni, ta'lim va tarbiya usullari o'rtasidagi integrasiyaga asoslanadi.	Bolada tarbiyaning barcha elementlarini shakllantirish va davomili rivojlantirish bilan uyg'un holda uni ta'limning navbatdagi bosqichiga

			tayyorlash borishni nazarda tutadi.
Parsial o'quv dasturi	Maktabgacha ta'limdagi asosiy dasturning ajralmas qismi bo'lib, tarbiya elementlarini alohida olgan holda rivojlantirishni nazarda tutadi.	Bolalarning o'quv-bilish potensialini yuzaga chiqarish, ularning qiziqish doirasini aniqlash va shu asosda tarbiyaviy ishlarni tashkil etish.	Asosiy dasturdagi maqsadlarga erishish vositalarini ko'paytirish va ularning samaradorligini oshirishni ko'zda tutadi
Ishchi o'quv dasturi	DTS talablarini mahalliy sharoitlar, mintaqaviy qadriyatlar, hududga xos sharoitlar, ta'lim oluvchilarning xususiyatlari va boshqa faktorlarni hisobga olgan holda to'laqonli bajarishga qaratiladi.	Asosiy va kompleks dasturlarga tayanilgan holda ta'lim oluvchilarning individual xususiyatlari hamda mintaqaga xos qadriyatlardan kelib chiqib, loyihalashtiriladi.	Asosiy, kompleks va parsial dasturdagi maqsadlarga erishish nazarda tutiladi.

Shunday qilib, bugungi kunda uzluksiz ta'limning quyi bo'g'inlari (maktabgacha ta'lim, boshlang'ich ta'lim, umumiy o'rta ta'lim)da ta'limning sifati va samaradorligini oshirishda, eng avvalo, pedagogika yo'nalishidagi OTMlarda bo'lajak o'qituvchilar va tarbiyachi-pedagoglarning kasbiy faoliyatga tayyorlik darajasini yuksaltirish ustivor echim sifatida qaralmoqda, zero, faqat bo'lajak o'qituvchilar va tarbiyachi-pedagoglarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish, ularning ijodiy-metodik qobiliyatlarini tarbiyalash, kreativ potensialini yuzaga chiqarish orqali butun uzluksiz ta'lim tizimida o'zaro uyg'unlik, o'zaro bir-birini to'ldiruvchanlik va rivojlantiruvchanlik xususiyatlarining barqarorligiga erishish mumkin. Ayni vaqtda, OTMlarda bo'lajak o'qituvchilar va tarbiyachi-pedagoglarni kasbiy faoliyatga tayyorlash tizimini sifat jihatdan talab darajasiga etkazish uchun OTMdagi pedagogik ta'limni takomillashtirish taqozo etiladi, o'z navbatida pedagogik ta'limni takomillashtirish uchun esa OTMdagi ta'lim jarayonini rivojlantirishdek muhim vazifani bajarish mumkin.

Xulosa. Ta'lim jarayonida o'quv dasturlarini ishlab chiqish o'quv dasturining tarkibiy qismlari o'rganishni osonlashtiradigan tarzda qanday tashkil etilganligini anglatadi. Turli olimlar tomonidan ishlab chiqilgan ko'plab boshqa o'quv dasturlarini loyihalash modellari mavjud.

Zamonaviy ma'noda o'qitish-bu vakolatlarni shakllantirishning uzluksiz jarayoni hisoblanadi. Shu sababli, oliy o'quv yurtlarida malakali mutaxassislarni shakllantirish muammosi olimlar, o'qituvchilar va jamoatchilik e'tiborini tortmoqda. Vakolatli mutaxassislarning mavjudligi ijtimoiy va iqtisodiy sohaga bevosita ta'sir qiladi. O'qitishni tashkil etishga qo'yiladigan yangi talablar, yangi texnologiyalarning ishlab chiqilishi, ta'limda an'anaviy maqsadning o'rniga yangi, innovatsion tartib normalarning paydo bo'lishiga asoslanishi lozim. Ya'ni, bugungi ma'lum vaqt oralig'ida ta'lim jarayonini tashkil etish orqali ta'lim sifatini yaxshilash, qisqa vaqt davomida zarur bilimlarni yetkazishni maqsad qilinadi.

Pedagog bugungi zamonaviy ta'lim jarayonini tashkil etishda insonga ham, tabiatga ham, jamiyatga ham zarar etkazmaydigan bilimlarni o'rganishga o'rgatish zaruratini his qilmog'i lozim.

Zamonaviy mashg'ulotlar ixcham va amaliy yo'naltirilgan bo'lishi kerak, funktsional savodxonlik, professionallik va talabalarning tez o'zgaruvchan hayotga tayyorligini shakllantiradi.

Литературы/References/Adabiyotlar:

1. R.X.Djuraev, O'.Q.Tolipov va boshqalar, Qori Niyoziy nomidagi O'zbekiston pedagogika fanlari ilmiy tadqiqot instituti pedagogik atamalar lug'ati. Toshkent – 2008, 58-b
2. Дрозд К. В. Актуальные вопросы педагогики и образования. Учебник и практикум для академического бакалавриата. М.: Юрайт, 2019. 266 с.
3. Ю.Н.Галагузова и другие. Социальная педагогика/ 2-е изд. - М.: НИЦ ИНФРА-. М, 2016
4. Новиков, Д.А. Теория управления образовательными системами [Текст] / Д.А. Новиков. – М.: Народное образование, 2009. – 452 с.
5. Педагогика: Учебное пособие. / Под ред. П.И. Пидкасистого. – М., 2006
6. Слостенин В.А. и др. Педагогика: Учеб. пос. – М., 1999
7. Saydillayeva Mehrinaz Bahodir qizi, Ta'lim tizimida zamonaviy texnologiyalar, Термиз - 2024, ТерДУ НМ, 23-б
8. М Сайдиллаева "Effectiveness of variative development of educational programs in pedagogical processes" Общество и инновации, 2023.2.20, 160-165/ 2181-1415/© 2023 in Science LLC. DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol4-iss2/S-pp160-165>
9. MBQ Saydillayeva, MM Tog'Ayeva kamchiliklarini ko'rib chiqamiz. "Pedagogik jarayonlarda rivojlantiruvchi ta'lim texnologiyalaridan foydalanishning ahamiyatli tomoni (muammoli ta'lim texnologiyasi misolida)" Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences/ 2023/ 314-319/ 000 «Orientalrenessans» <https://scholar.google.ru/scholar?oi=bibs&cluster=11919568573644608574&btnI=1&hl=ru>
10. MB qizi Saydillayeva utish mumkin. "Ta'lim jarayonida pedagogik faoliyat turlarini tashkil etish va samaradorlikka erishish yo'llari". Youth, science, education: topical issues, achievements and innovations 2022/11/5, 121-127 <https://scholar.google.ru/scholar?oi=bibs&cluster=2665915022005712967&btnI=1&hl=ru>
11. Saydillayeva Mehrinaz Bahodirovna "Ta'lim jarayonini loyihalashtirishda ta'lim dasturlarining ahamiyati". "Pedagogik akmeologiya" xalqaro ilmiy-metodik jurnal 4/6/2023 www.paresearchjournal.uz

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ**

№ 6 (4) – 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

**Ижтимоий-гуманитар фанларнинг
долзарб муаммолари**” электрон
журнали 2020 йил 6 август куни 1368-
сонли гувоҳнома билан давлат
рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой
тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-
уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).